

La guerra invisible de Txernòbil

Trenta anys després de l'accident nuclear de Txernòbil (26 d'abril del 1986), arriba a les llibreries una de les obres fonamentals sobre les conseqüències d'aquella tragèdia: 'La pregària de Txernòbil' (Raig Verd Editorial, 2016), de l'última premi Nobel de literatura, Svetlana Aleksiévitx, és la crònica coral de les víctimes d'un succés que els va capgirar la concepció de Déu, la vida, la mort, la natura i el temps.

Reportatge d'Àlex Milian

L'accident de Txernòbil (Ucraïna) semblava haver-se diluït en la memòria quan fa cinc anys un tsunami va produir un nou incident a la central de Fukushima (Japó). Cap reportatge de l'època, però, té la força esfereïdora del llibre que la premi Nobel de literatura de 2015, Svetlana Aleksiévitx, va publicar el 2013. *La pregària de Txernòbil. Crònica del futur*, que ara edita en català Raig Verd. *La pregària* no és un llibre llegidor, com no ho és cap de les obres d'Aleksiévitx. La periodista i escriptora bielorrussa no fa el periodisme màgic de Kapuscinski ni l'autobiogràfic de Wallraf. Aleksiévitx ha inventat un gènere i fa, aquí, com en altres llibres seus: una acumulació de monòlegs de testimonis, víctimes i gent propera; tot de gent que ha estat tan a prop de nivells de radioactivitat mortal com els lectors d'aquest text. Aquesta successió de monòlegs –l'autora els anomena així– no fan una lectura fàcil, menys encara quan sovint expliquen conseqüències físiques de la radiació. Però Aleksiévitx va alternant els textos amb intel·ligència, de manera que una descripció a peu de central nuclear va seguida d'una altra de ciutadans de Bielorrússia i després una altra de veïns de la zona de confinament. I si unes són molt físiques troben després un contrapunt amb d'altres de més filosòfiques. L'habilitat d'Aleksiévitx és, per damunt de tot, unificar l'estil de tots els monòlegs sense deixar perdre la personalitat dels testimonis. Tot i que la seva aportació fonamental és la ingent quantitat d'entrevistes realitzades per formar aquest monumental trencadís.

En aquest cas l'autora renuncia a aportar-hi res més que les veus dels testimonis. Per tal d'introduir-nos en el context de la tragèdia de Txernòbil i no traïr la coherència estilística, fa ella també un monòleg que titula "Entrevista de l'autora a si mateixa sobre la història silenciada i sobre per què Txernòbil posa en dubte la nostra visió del món".

A través de 42 capítols, alguns dels quals són col·lectius i inclouen veus de gent diversa –com soldats o nens–, els testimonis parlen del que volen o dolent: de l'enemic invisible que significa la radiació, de com s'expressa en la natura i en els humans; de la ràbia que acumulen o de la culpa que arrossequen; de les motivacions que els fan viure o de les

EFE

creences que han deixat enrere. Com diu Aleksiévitx en la seva autoentrevista “aquest llibre no tracta de Txernòbil, sinó del món de Txernòbil” i ella es dedica a allò que ha denominat “la història silenciada, a les petjades imperceptibles del nostre pas per la Terra i pel temps”.

El nou temps

Són molts els testimonis de *La pregària de Txernòbil* que interpreten que l'accident els ha capgirat la seva visió del món –i hauria de capgirar la visió del món arreu del món– perquè ja res no és igual. Ho resumeix l'autora en l'autoentrevista: “L'individu ha entrat en disputa amb les representacions precedents de si mateix i del món. Quan parlem del passat o del futur, introduïm en aquestes paraules la nostra representació del temps, però Txernòbil és sobretot una catàstrofe del temps. Els radionúclids escampats per la nostra terra viuran cinquanta, cent, dos-cents mil anys... I més... Des del punt de vista de la vida humana, són eterns. Què som capaços d'entendre? Es troba dins de les nostres capacitats, obtenir i reconèixer un sentit a aquest horror, del qual continuem ignorant-ho gairebé tot?”

Al poble de Beli Béreg, al districte de Narovlianski, a la regió de Gómel, l'Svetlana Aleksiévitx parla amb vuit persones en el “Monòleg d'un poble a propòsit de com es convoquen les ànimes del cel per plorar i menjar amb elles”. Algú constata que el temps, a més, ha retrocedit: “Hem

tornat cent anys enrere. Seguem amb la falç i tallem l'herba amb la dalla. Batem el gra amb el trill directament sobre l'asfalt. El meu home trena cistells. Jo, a l'hivern, cuso. I teixeixo”.

El mal que no es veu

Al llarg de tot el llibre es constata una vegada i una altra la paradoxa d'un enemic invisible, gairebé indetectable per als que vivien a prop de la central. Com aquesta dona: “Sempre havíem viscut de les nostres patates, de la nostra collita, i de cop i volta ens diuen que no ho podem fer! No ens deixen plantar ni cebes ni pastanagues. Per a alguns, va ser un cop dur, però d'altres s'ho van prendre de broma... Ens aconsellaven que treballéssim a l'hort amb màscares de gasa i amb guants de goma. I que enterréssim la cendra del forn. Enterrar la cendra. Oh, oh, oh... Aleshores va venir un científic important i va pronunciar un discurs al club, va dir que calia rentar la llenya. Ai, cabàs! Aquesta sí que és bona. Me'n feia creus, del que sentia dir! Ens van ordenar rentar les fundes, les flassades, els llençols, les cortines... Però si eren dins de casa! Dins d'armaris i baguls. Quina radiació pot haver-hi, a les cases? Darrere de les finestres? Darrere

TRENTA ANYS DESPRÉS. A l'esquerra, camions amb “líquid descontaminant” entren a Txernòbil, un mes i mig després de l'accident (juny de 1986). A la dreta, una imatge actual de la zona d'exclusió, on el temps ha retrocedit un segle.

de les portes? No t'ho perdís! (...) Ens van dir que moriríem. Que havíem de marxar. Que calia evacuar la zona... (...) Com a la guerra”.

Un dels soldats explica què hi va arribar a veure des d'un helicòpter: “A la nit sobrevolava el reactor durant dues hores... Fotografiàvem la central en l'espectre infraroig, i els fragments dispersos de grafit a la pel·lícula eren tan nombrosos que semblava que s'hagués ‘velat’... De dia, però, ni tan sols es veien...”

Un altre soldat –també sobrevolant la central amb helicòpter– va constatar que el mal era ben evident per a l'URSS, per a l'administració, per a l'exèrcit, però hi continuava enviant soldats: “Però per què calia enviar-hi tota aquella gent, perquè absorbís radiació? Per què? (*Deixa anar un crit.*) Calien especialistes, no material humà. Des de dalt es veia... un edifici des-

truit, piles de runes... I una gran quantitat de figuretes humanes. Hi havia una grua portada de l'RFA, però va morir; va avançar una estona per la teulada i va morir. Els robots morien... Els nostres robots, creats per l'acadèmic Lukatxev, es van construir per explorar Mart... I hi havia robots japonesos que tenien aparença humana... Però, pel que sembla, tots els circuits cremaven per l'alta radiació. Però els soldadets,

amb els seus vestits i guants de goma, corrien... Tan petits que se'ls veia des del cel...”

El silenci de les abelles

Un pagès confessa a Svetlana que, en un primer moment, només van sentir la radiació les abelles. Totes van desaparèixer. A la vora d'un riu parla amb uns pescadors que es van adonar d'una altra reacció animal després de l'accident: “Esperàvem que ens en confessessin alguna cosa per la televisió... Que ens diguessin com salvar-nos. I els cucs... Uns simples →

ABSÈNCIES I PRESENCIES.

Aniversari de l'accident de Txernòbil l'any passat, el 2015, a la capital ucraïnesa, Kíev. A sota, després d'un incendi forestal recent, el dosímetre assenyalava un alt grau de radiació en la zona d'exclusió de Txernòbil —a menys de 30 quilòmetres.

→ cucs. Es van endinsar terra avall, van arribar a mig metre o un metre de fondària. En canvi, nosaltres no enteníem res. Excavàvem i res. No trobàvem ni un cuc per sortir a pescar..."

Anna Petrovna Badàieva és "resident no autoritzada de la zona d'exclusió". No va voler marxar. I això que la va avisar el seu fill per telèfon:

"El fill em truca de Gómel:

—Veus volar borinots?

—No, no n'hi ha cap, ni tan sols no es veuen les larves. S'han amagat.

—I cucs de terra?

—Quan la gallina en troba un, es posa contenta. Però no, tampoc no n'hi ha.

És el primer senyal: quan no es veuen borinots ni cucs vol dir que la radiació és molt alta.

—Què és això de la radiació?

—Mare, és una espècie de mort. Has de convèncer el pare per tocar el dos. Viureu un temps amb nosaltres.

—Però si encara no hem plantat l'hort...

Si tothom fos intel·ligent, no hi hauria beneïts. Que crema la central? Molt bé, que cremi. Els incendis són un fenomen temporal; ningú no en tenia por, aleshores. No coneixíem l'àtom. Ho juro per Déu!"

L'Apocalipsi

Un dels testimonis més inquietants és el del "Monòleg sobre l'home que és refinat només en el mal, però senzill i comprensible en les paraules ingènues d'amor": "Obro les pàgines de les Sagrades Escriptures... L'Apocalipsi de Sant Joan: 'I un astre gegantí, encès com una torxa, caigué del cel sobre la tercera part dels rius i de les fonts d'aigua. El nom de l'astre és Absenta, i la tercera part de les aigües es van convertir en una absenta tan amarga que molta gent en va morir.'

"Entenc la veritat d'aquesta profecia... Tot està anunciat i escrit ja en els llibres sagrats, però no els sabem llegir. Ens costa d'entendre'ls. Absenta en ucraïnès es diu Txernòbil. Amb aquestes paraules se'ns envia un senyal. Però l'home és vanitós. Petit"

Els veïns de Beli Béreg detallen les conseqüències de la radiació en els animals:

—"I les gallines tenien les crestes negres en lloc de vermelles. Per la radiació.

I el formatge no quedava bé. Vam estar un mes sencer sense mató ni formatge. La llet no es tallava, sinó que s'hi formaven uns grumolls, una pols blanca. Per la radiació...

(...)

—No volíem sentir parlar de marxar. De cap manera! Els homes estaven tots borratxos. Es llançaven sota les rodes dels vehicles. Les autoritats anaven de casa en casa i miraven de convèncer la gent. L'ordre era: 'No s'emportin res!'

—El bestiar va passar tres dies sense beure. I sense menjar. A l'escorxador! Va arribar el corresponçal d'un diari: 'Com van els ànims? Com estan les coses? Les munyidores, èbries, gairebé el maten'.

La guerra

Ningú no està preparat per una guerra amb un enemic invisible. Un veterà de la Segona Guerra Mundial ho expressa així: "Txernòbil... La pitjor de totes les guerres. L'home no té salvació enlloc. Ni a la terra, ni a l'aigua, ni al cel".

El mestre Nikolai Prokhórovitx Jarkov havia viscut el setge de Stalingrad, el més llarg de la Segona Guerra Mundial: 872 dies. Quan el reactor de Txernòbil va explotar prop de casa seva, la seva mare li va dir "El més terrible, fill meu, tu i

jo ha ho hem viscut. Vam sobreviure al setge". Però Prokhórovitx pensa diferent: "Ens preparàvem per a una guerra, per a una guerra atòmica, construïem refugis nuclears. Ens volíem protegir de l'àtom, com si fos metralla d'un projectil. Però es troba a tot arreu... Al pa, a la sal... Respirarem radiació, mengem radiació... Havia arribat a trobar normal que el pa i la sal podien faltar, i que es podia arribar a menjar qualsevol cosa, fins i tot fer bullir un cinturó de pell, per sentir-ne l'olor, per sadollar-se amb la seva olor. Però això, no... Tot estava enverinat..."

La mort

El testimoni de la dona d'un dels primers bombers que van arribar a Txernòbil per apagar el foc, Liudmila Ignantenko, és dels més colpidors. Potser per això Aleksiévitx l'ha posat el primer, abans i tot de la seva autoentrevista. Quan l'escriptora hi parla, ella encara viu a prop de la central, amb gent que hi treballava abans i que hi continua fent guàrdia: "Ara, a la central només s'hi fan tornos de guàrdia. (...) Molts pateixen malalties terribles, són invàlids, però no abandonen la feina a la central. Fins i tot els fa por de pensar que la puguin tancar. No s'imaginin la vida sense el reactor; el reactor és la seva vida. On, i a qui, podrien fer servei tal com estan, en un altre lloc? Sovint moren. Sobtadament. Moren pel carrer, caminava i va caure; es va adormir i ja no es va despertar. Duia unes flors a una infermera i, de sobte, se li ha parat el cor. Era a la parada de l'autobús... Moren, però ningú no els va preguntar de debò el que havia passat. El que hem patit... El que hem vist..."

Això és el que ha fet Svetlana Aleksiévitx: Preguntar i escriure.

Un dels soldats que es va presentar voluntari per anar a Txernòbil per allò que ell anomena "la passió masculina per l'acció", aquell mateix soldat que sobrevolava de nit la nuclear i veia tot de grafit amb els infrarojos, explica el final de la seva aventura a Aleksiévitx: "Vam tornar a casa. Em vaig treure de sobte tota la roba que portava i la vaig llençar a les escombraries. Però la gorra la vaig regalar al meu fill petit. Me la va demanar amb tanta insistència que... La duia sempre, no se la treia. Al cap de dos anys, el diagnòstic va ser tumor cerebral... La resta la pot acabar d'escriure vostè..." •

El Temps

Nova maqueta

Nous opinants

Nou format

Nou Temps

Ja al teu quiosc

Per fer-te
subscriber entra a
www.eltamps.cat
escriu-nos a
[subscripcions@
eltamps.cat](mailto:subscripcions@eltamps.cat)
o telefona al
902131025.

Us atendrem de
9.00 a 14.00 hores